

Eiv.: «*plantofa*: chancleta, babucha», PzCabr.).

DERIV.: *Plantofada* [Lab. 1840, però només *cop de plantofa*, Belv.]: «JOAN: Quieres...? GRÀCIA: Si em torna a tocar / li vento una *plantofada*», Robrenyo (*El Sarau de la Patacada*, ed. Barcino, 32); també usual en cat. occid.: *plantufád* a Les Borges d'Urg. (Arqués, BDLC VI, 52). Alterat com a *matalofada* en zones mall.: AMAlcover, *RondMall.*; BDLC VIII, 240; x, 304, potser per contaminació de *mastegot*, *manotada*, *bujetada*. *Plantofejar*. *Plantofer* [Lacav.]. *Esplantofar* (?)

Plantonada, *plantós*, *plantositat*, *plàntula*, *plantu-rós*, V. *planta* *Planull*, *planura*, *-ària*, V. *pla*

PLANÚRIA, 'expulsió anòmala de l'orina', compost savi de *πλανάω* 'divago, vagabundejo' amb *οὔρον* 'orina'.

Planxa, *planxada*, *planxador*, *-ora*, *planxar*, *planxat*, *planxeta*, V. *palanca*.

PLANYER, del ll. PLANGÈRE 'copejar', 'donar-se cops en senyal de dolor', 'lamentar-se'. □ 1.ª doc.: orígens (*Homilies*, Llull etc.).

«Dix Nostre Séiner --- Tornad-vos a mi de tot vostre cor, en jejuni e en oracions e en plorar e en plànier e en trencar vostres cors» (traduint *fletu et planctu*), *Hom.*, 5v6 (1). Llavors el més freqüent és que sigui intransitiu, sovint amb el valor de 'lamentar-se', 'plorar', també amb el de 'deplorar, demostrar reancaça': «en la caldera ha trobat / lo cors, qui era menys de cap, / e no-l conec; / à s'erpensat / per la vila fos rossegat: / los parents, qui-l veuran tirar, / no poran estar de plorar, / e ceyll qui ploràs ni *plangués*, / sempre, que hom lo presés», *Set Savis*, vers 1252 (2); «*pla<n>yaran* los juseus quant veuran Déu vivent e vivificat, lo qual se pensaren ésser en-caix home mort», *VidesR*, 4r1 (3); «gran era la pahor que havien, e molt *planyien* que Natana rete<s>sen», Llull (*Blanq.*, NCl. I, 132.10) (4).

També, però, apareix aviat com a refl.: «Si'l senyors és avars, sí-s serà sa companya; / s'al senyor platz donars, no-y à un qui *se-n planya*», Guillem de Cervera (*Prov.*, 1129d = Llabrés, 1160d) (5); «les fembres estaven allí plorant --- *planyent-se* de Adonides mort, e signifiqua quan les dones ploren los fillets ---», StV-centF (vol. Harrison, 88v^o7f.) (6).

D'altra banda el tenim també tot seguit com a transitiu, i no sols amb complement de cosa o de frase, en l'acc. d'estalviar (una cosa) o 'escassejar-la' (així Cerverí, 51/73, 18) (7), o bé en la de 'deplorar, expiar (un fet)': «Dix l'àngel --- Viuràs encara per un any, lo qual t'és atorgat per *planyer* tos peccats, e per guanyar alguns mèrits, per los quals Déus te salve», Eiximenis (*Dones*, § 153, 110r2, p. 232.1) (8); sinó també amb acusatiu de persona, sigui amb el matís de 'deplorar-ne la mort o l'absència', sigui amb el de 'demostrar-li indulgència, abstenir-se de fer-li mal': «los cardenals ni-l poble --- tuyt *pla<y>nýen* Blanquerna

com se partia d'èls, e majorment com era home veyll e volia turmentar sa persona ab sol(id)itat e ab aspra vida», *Blanq.* (NCl. II, 255.26) (9). D'altra banda: «Aquells que Déus ama, prove-ls ---, mas aquells los quals appar que *plangu*e e-ls perdona, refusa-ls», Ant. Canals (*Provid.*, NCl., 107) (10).

El participi passiu tenia la forma forta *plant*, *-ta*, a l'E. Mj., regular etimològicament, del ll. PLANCTUS: «e'l dit senyor infant fo molt *plant* per totes les gents», Muntaner (§ 189, Casac. v, 76) (11); «la qual mort jo he tant *planta* e tant dolguda», *Decam.* III, § 7, 192.21 (12).

Tenim, doncs, aquest verb, des del període arcaic, i dels antics clàssics medievals, en un ampli quadro semàntic: 'lamentar-se amb gran aflicció' (1, 2, 3, 6), 'lamentar, mostrar pena' (4), 'deplorar un fet' (8, 9), 'queixar-se' (5), 'plorar, fer dol' (11, 12), 'abstenir-se de malmetre o de castigar' (7, 10). En fi podrà pendre el sentit de 'recar, saber greu, ser mesquí en una cosa', sigui usant-lo com a reflexiu, o bé com a transitiu de la cosa que reca: «molt desplaç al bisbe lo manament que l'apostoli li avia fet, cor *planyia* la messió», Llull (*Blanq.* II, 134.1) (12), «cell qui de pretz *se playn*», Cerverí (Riq., 62.9) 'el qui es mostra avar d'esforços per aconseguir renom, prestigi' (13). Entorn d'aquestes últimes accs., en català i en les llengües més afins, dóna útils i lúcides indicacions Spitzer (*LexikK*, p. 103); en particular això ha tingut resultats duradors en el fr. *épargner*, angl. *to spare*, al. *schonen*, *sparen*, cat. ant. i oc. ant. *estalviar*.

Per les cites donades tenim prova no sols de les formes verbals en *plany*, sinó també del Subj. Pres. analògic *planya* (5), junt amb el qual G. de Cervera usava encara el tipus fonètic *planga* (V. infra *complanga*), que és encara la forma usada per Canals (10); del Subj. Impf. *plangués* (2) i del participi *plant* (11, 12).

Fins avui ha seguit usant-se *planyer* més o menys en tot el domini lingüístic (des de la Marina d'Alacant a Ribagorça, l'Albera, les Illes, fins a Eiv.: «deplorar, sentir», PzCabr.), si bé modernament concretat sobretot en el sentit de 'tenir compassió d'algú, simpatitzar amb ell per les seves penes'; no tant, però també, en el de 'ser-li avar o escàs d'ajuda, d'advertiments' (no li *plany* el socors, els renys, els consells, el menjar, comoditats etc.).

Fins als Pirineus ribagorçans: *planyé* «compadecer, economizar»: «bé se porte, no iei que *planyé-lo*», «feve dies que se planyeve de una doló al costau», i amb formes arcaiques: «çéta, çéta més: no te hi *plányeges*» (Ballarín, *Dicc. Benasq.*).

I, pertanyent a un to un poc més elevat de llengua, *planye's* 'queixar-se', sobretot si és la queixa que retreu o desaprova, àdhuc la merament *planyívola* i afligida. En aquest sentit, és més aviat cosa de zones apartades i conservadores: *lo gos se plány* sentim encara a l'Alt Pallars (quan grinyola o glapeix *planyívola*ment, Àreu de V. Ferrera, 1933); les accs. entorn a 'escassejar, regatejar' potser enlloc no s'han descabdellat ni sovintegen tant com a Menorca: «una gitana li oferí per dues pessetes un pessiguet de llavor de falguera ---